ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
30 Ιανουαρίου 1985 *

Στην υπόθεση 143/83

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από το νομικό της σύμβουλο Johannes Føns Buhl, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Manfred Beschel, μέλος της νομικής της υπηρεσίας, κτίριο Jean Monnet,

προσφεύγουσα,

κατά

Βασιλείου της Δανίας, εκπροσωπούμενου από τον Laurids Mikaelsen, νομικό σύμβουλο του Υπουργείου Εξωτερικών Υποθέσεων, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον επιτετραμμένο της Δανίας Ib Bodenhagen, Βασιλική Πρεσβεία της Δανίας, 11 B, boulevard Joseph-II,

καθού,

που έχει ως αντικείμενο να αναγνωριστεί ότι το Βασίλειο της Δανίας, μη θεσπίζοντας, εντός της ταχθείσης προθεσμίας, τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς την οδηγία 75/117/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 42), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη ΕΟΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

συγκείμενο από τους Mackenzie Stuart, πρόεδρο, O. Due και K. Κακούρη, προέδρους τμήματος, U. Everling, K. Bahlmann, Y. Galmot και R. Joliet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. VerLoren van Themaat
γραμματέας: P. Heim

**

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η δανική.

** Αφού άκουσε το γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του στη συνεδρίαση της 24ης Οκτωβρίου 1984.

ΑΠΟΦΑΣΗ

(Το μέρος που περιέχει τα περιστατικά παραλείπεται)

Σκεπτικό

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 18 Ιουλίου 1983, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άσκησε, δυνάμει του άρθρου 169 της Συνθήκης ΕΟΚ, προσφυγή με την οποία ζητεί να αναγνωριστεί ότι το Βασίλειο της Δανίας, μη θεσπίζοντας, εντός της ταχθείσης προθεσμίας, τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς την οδηγία 75/117 του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 42), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη ΕΟΚ.

2 Η εν λόγω οδηγία, η οποία θεσπίστηκε βάσει του άρθρου 100 της Συνθήκης, διευκρινίζει, από ορισμένες απόψεις, το ουσιαστικό περιεχόμενο του άρθρου 119 και προβλέπει, εξάλλου, ορισμένες διατάξεις που ουσιαστικώς αποβλέπουν στη βελτίωση της δικαστικής προστασίας των εργαζομένων οι οποίοι, ενδεχομένως, βλάπτονται από τη μη εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών, ορίζει δε στο άρθρο 1, εδάφιο 1, ότι

« η αρχή της ισότητος των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών, που προβλέπεται στο άρθρο 119 της Συνθήκης..., συνεπάγεται για την ίδια εργασία ή για εργασία στην οποία αποδίδεται ίση αξία την κατάργηση για το σύνολο των στοιχείων και όρων αμοιβής κάθε διακρίσεως βασιζομένης στο φύλο ».

3 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να θεσπίσουν στην εσωτερική τους έννομη τάξη « τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να καταστεί δυνατόν για κάθε εργαζόμενο, που θεωρεί ότι αδικείται από τη μη εφαρμογή της αρχής της ισότητος των αμοιβών, να διεκδικεί τα δικαιώματά του διά της δικαστικής οδού, αφού, ενδεχομένως, προσφύγει σε άλλα αρμόδια όργανα ».

4 Η οδηγία έπρεπε να είχε εφαρμοστεί, σύμφωνα με το άρθρο της 8, εντός προθεσμίας ενός έτους από της κοινοποιήσεώς της. Δεδομένου ότι η προθεσμία αυτή έληγε στις 12 Φεβρουαρίου 1976, σε ό,τι αφορά το Βασίλειο της Δανίας, το εν λόγω κράτος μέλος θέσπισε το νόμο 32, της 4ης Φεβρουαρίου 1976, περί ισότητας αμοιβών ανδρών και γυναικών (Lovtidende A, σ. 64), το άρθρο 1 του οποίου ορίζει ότι:

« ο εργοδότης που προσλαμβάνει άνδρες και γυναίκες προκειμένου να εργαστούν στον ίδιο τόπο εργασίας οφείλει να τους καταβάλλει τον ίδιο μισθό για την ίδια εργασία (" samme arbejde "), κατ' εφαρμογή του παρόντος νόμου, αν δεν υπέχει ήδη την υποχρέωση αυτή από συλλογική σύμβαση ».

5 Η Επιτροπή θεωρεί ότι η δανική νομοθεσία δεν ανταποκρίνεται στο σύνολο των υποχρεώσεων που απορρέουν από την οδηγία 75/117 καθόσον, αφενός, υποχρεώνει τον εργοδότη να καταβάλλει στους άνδρες και στις γυναίκες τον ίδιο μισθό μόνο για την ίδια εργασία και όχι, επίσης, και για εργασία στην οποία αποδίδεται ίση αξία και, αφετέρου, δεν προβλέπει μέσο παροχής εννόμου προστασίας που να δίνει τη δυνατότητα στους εργαζομένους που θίγονται από τη μη εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών για εργασία ίσης αξίας να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους.

6 Αντιθέτως, η Δανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το περιεχόμενο της δανικής νομοθεσίας ανταποκρίνεται πλήρως στο περιεχόμενο της οδηγίας. Πράγματι, το δανικό δίκαιο εγγυάται τον ίδιο μισθό, όχι μόνο για την ίδια εργασία αλλά, επίσης, και για εργασία ίσης αξίας.

7 Η Δανική Κυβέρνηση διευκρινίζει, σχετικώς, καταρχάς, ότι ο προαναφερθείς νόμος της 4ης Φεβρουαρίου 1976 συνιστά απλώς επικουρική διασφάλιση της αρχής της ισότητας των αμοιβών, για την περίπτωση που η εν λόγω αρχή δεν διασφαλίζεται, ήδη, δυνάμει συλλογικών συμβάσεων. Οι συλλογικές συμβάσεις, λοιπόν, που διέπουν το μεγαλύτερο μέρος των σχέσεων εργασίας στη Δανία, καθιερώνουν σαφώς την ιδέα ότι η αρχή της ισότητας των αμοιβών εφαρμόζεται, επίσης, και επί εργασίας ίσης αξίας. Η ερμηνεία αυτή στηρίζεται, ιδίως, στη σύμβαση που συνήφθη το 1971 μεταξύ των κυριοτέρων οργανώσεων της αγοράς εργασίας και η οποία ορίζει ρητώς ότι « ως ισότητα αμοιβών νοείται ότι καταβάλλεται ο ίδιος μισθός για εργασία ίσης αξίας ανεξαρτήτως φύλου ». Η πρακτική αυτή έχει, επιπλέον, επιβεβαιωθεί με διαιτητική απόφαση του προέδρου του Statens forligsinstitution i arbeijdstridigheder (Εθνικού Οργάνου Επιλύσεως Εργατικών Διαφορών), της 8ης Δεκεμβρίου 1977, στην οποία ο διαιτητής εφήρμοσε την αρχή της ισότητας των αμοιβών επί καθηκόντων « ίσης αξίας, σε ό,τι αφορά την παραγωγή στον τόπο εργασίας ».

8 Πρέπει να γίνει δεκτό ότι επιτρέπεται στα κράτη μέλη να εμπιστευθούν τη φροντίδα εφαρμογής της αρχής της ισότητας των αμοιβών πρωτίστως στους κοινωνικούς εταίρους. Ωστόσο, η ευχέρεια αυτή δεν τα απαλλάσσει από την υποχρέωση να διασφαλίσουν, με τα κατάλληλα νομοθετικά, κανονιστικά ή διοικητικά μέτρα, υπέρ όλων των εργαζομένων της Κοινότητας την προβλεπόμενη από την οδηγία προστασία, σε όλη της την έκταση. Η εγγύηση του κράτους πρέπει να εκδηλώνεται σε όλες τις περιπτώσεις ελλείψεως αποτελεσματικής προστασίας διασφαλιζόμενης κατ' άλλο τρόπο,

οποιοσδήποτε και αν είναι ο λόγος της ελλείψεως αυτής και, ιδίως, όταν οι ενδιαφερόμενοι εργαζόμενοι δεν είναι συνδικαλισμένοι, δεν υπάρχει συλλογική σύμβαση στο σχετικό τομέα ή, ακόμη, όταν η συλλογική σύμβαση δεν διασφαλίζει, σε όλη της την έκταση, την αρχή της ισότητας των αμοιβών.

9 Από την άποψη αυτή, ο επίδικος δανικός νόμος δεν εμφανίζει την απαραίτητη σαφήνεια και ακρίβεια για την προστασία των ενδιαφερομένων εργαζομένων. Ακόμα και αν γίνουν δεκτές οι διαβεβαιώσεις της Δανικής Κυβερνήσεως, κατά τις οποίες η εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών ανδρών και γυναικών, υπό την ηθελημένη ευρεία έννοια της οδηγίας, διασφαλίζεται στο πλαίσιο των συλλογικών συμβάσεων, δεν αποδείχτηκε ότι η ίδια εφαρμογή της εν λόγω αρχής διασφαλίζεται και για τους εργαζομένους εκείνους τα δικαιώματα των οποίων δεν καθορίζονται από συλλογικές συμβάσεις.

10 Δεδομένου ότι οι εν λόγω εργαζόμενοι δεν είναι οργανωμένοι συστηματικά και απασχολούνται σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, επιβάλλεται ιδιαίτερη και προσεκτική μέριμνα για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων που τους παρέχει η οδηγία. Επομένως, οι αρχές της ασφαλείας του δικαίου και της προστασίας των ιδιωτών επιβάλλουν σαφή διατύπωση που να επιτρέπει στα ενδιαφερόμενα πρόσωπα να γνωρίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους κατά τρόπο σαφή και ακριβή και στα δικαιοδοτικά όργανα να διασφαλίζουν την τήρησή τους.

11 Στην προκειμένη περίπτωση, το κείμενο του δανικού νόμου δεν συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις αυτές, καθόσον διατυπώνει την αρχή της ισότητας των αμοιβών κατά τρόπο περισσότερο περιορισμένο από εκείνον της οδηγίας, μη αναφέροντας την εργασία ίσης αξίας. Το γεγονός ότι στην αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου η Κυβέρνηση είχε δηλώσει ότι η έκφραση « ίδια εργασία » έχει ερμηνευτεί στη Δανία υπό τόσο ευρεία έννοια ώστε η προσθήκη της εκφράσεως « εργασία στην οποία αποδίδεται ίση αξία » να μη συνεπάγεται πραγματική διεύρυνση, δεν αρκεί προκειμένου να διασφαλιστεί η πλήρης ενημέρωση των ενδιαφερομένων προσώπων.

12 Οι πιο πάνω σκέψεις δεν χάνουν την αξία τους από το γεγονός ότι η Δανική Κυβέρνηση ζήτησε να εγγραφεί στα πρακτικά του Συμβουλίου, κατά τις προπαρασκευαστικές εργασίες που κατέληξαν στη θέσπιση της οδηγίας 75/117, δήλωση σύμφωνα με την οποία « η Δανία θεωρεί ότι μπορεί να εξακολουθεί να χρησιμοποιεί τον όρο " ίδια εργασία " στο σύστημα του δανικού εργατικού δικαίου ».

13 Αποτελεί, πράγματι, πάγια νομολογία του Δικαστηρίου ότι δεν μπορεί να γίνεται επίκληση παρομοίων μονομερών δηλώσεων προκειμένου να ερμηνευτεί μια κοινοτική πράξη, εφόσον οι επιφυλάξεις ή αντιρρήσεις που διατυπώνουν τα κράτη μέλη κατά την επεξεργασία τους δεν μπορούν να μεταβάλουν την αντικειμενική ισχύ των κανόνων που θεσπίζουν τα κοινοτικά όργανα.

14 Συνάγεται, επομένως, ότι το Βασίλειο της Δανίας, παραλείποντας να επεκτείνει, στο νόμο 32 της 4ης Φεβρουαρίου 1976, την αρχή της ισότητας των αμοιβών και στην εργασία ίσης αξίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 1, εδάφιο 1, της οδηγίας 75/117. Δεδομένου ότι η διαπίστωση αυτή συνεπάγεται ότι ο εν λόγω νόμος δεν διασφάλισε στους εργαζόμενους, οι οποίοι θεωρούν ότι θίγονται από τη μη εφαρμογή της εν λόγω αρχής σε περίπτωση εργασίας ίσης αξίας, την πραγματική δυνατότητα να διεκδικούν δικαστικώς τα δικαιώματά τους, σύμφωνα με το άρθρο 2 της οδηγίας, παρέλκει η χωριστή απόφανση επί της αιτιάσεως αυτής.

15 Επιβάλλεται να προστεθεί ότι κατά την προφορική διαδικασία διατυπώθηκαν αμφιβολίες ως προς την προϋπόθεση που θέτει το άρθρο 1 του επίδικου δανικού νόμου, κατά το οποίο η αρχή του ίδιου μισθού για την ίδια εργασία πρέπει να κρίνεται μόνο « στον ίδιο τόπο εργασίας ». Ωστόσο, εφόσον η Επιτροπή δεν διατύπωσε την αιτίαση αυτή, παρέλκει η εξέταση του σημείου αυτού.

16 Για όλους αυτούς τους λόγους πρέπει να γίνει δεκτό ότι το Βασίλειο της Δανίας, μη θεσπίζοντας, εντός της ταχθείσης προθεσμίας, όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί με την οδηγία 75/117 του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη ΕΟΚ.

Επί των δικαστικών εξόδων

17 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του κανονισμού διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα· δεδομένου ότι το καθού ηττήθη, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

αποφασίζει:

1) Το Βασίλειο της Δανίας, μη θεσπίζοντας εντός της ταχθείσης προθεσμίας, όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς την οδηγία 75/117 του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη ΕΟΚ.

2) Καταδικάζει το Βασίλειο της Δανίας στα δικαστικά έξοδα.

Mackenzie Stuart Due Κακούρης

Everling Bahlmann Galmot Joliet

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 30 Ιανουαρίου 1985.

Ο γραμματέας

P. Heim

Ο πρόεδρος

A. J. Mackenzie Stuart